

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i
Linköpings stift 2006

SKÄRKINDS KYRKA

Skärkinds socken
Norrköpings kommun
Linköpings stift
Östergötlands län

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

SKÄRKINDS KYRKA

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift
Delrapport juni 2006

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund.....	3
Syfte.....	3
Kulturminneslagen.....	3
Kulturhistorisk bedömning.....	3
Inventeringens uppläggning och rapport.....	4
SKÄRKINDS KYRKA.....	5
BESKRIVNING OCH HISTORIK.....	5
<i>Socknen</i>	5
<i>Kyrkomiljön</i>	6
<i>Kyrkparken</i>	6
<i>Kyrkobyggnaden</i>	6
Exteriör beskrivning.....	7
Interiör beskrivning.....	8
KULTURHISTORISK BEDÖMNING.....	10
<i>Kyrkogården</i>	10
<i>Kyrkobyggnaden</i>	10
BEFINTLIGA SKYDDSFORMER.....	11
KÄLLOR.....	11
Övriga inventeringar.....	11
Kartor.....	12
HÄNDELSELISTA.....	12
Förkortningar.....	14

Inledning

Bakgrund

Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapsunderlaget för våra kyrkobyggnader och kyrkomiljöer genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering. På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen inom stiftets del av Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkobyggnader som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkans kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att skapa ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkan/kapellet och för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrko/kapellbyggnaden samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkobyggnader/kapell och kyrkomiljöer i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att skapa ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar av kyrkobyggnaden.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, och Östergötlands län samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljöns i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör, fotografier och en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i denna rapport. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, vilket är ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbetet, fotografering och rapportsammanställningen har utförts av antikvarie Jessica Åkeson vid Östergötlands läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

SKÄRKINDS KYRKA

Skärkinds kyrka 2:1, Skärkinds socken, Norrköpings kommun, Skärkinds härad, Östergötlands län och landskap, Linköpings stift

Skärkind är en medeltida socken och den äldsta kända kyrkan uppfördes under äldre medeltid. När en ny kyrkobyggnad byggdes revs den gamla kyrkan med undantag av koret som bevarades som gravkapell. Kyrkan uppfördes av byggmästare Abraham Nyström åren 1835-36 ett stycke nordväst om den gamla. Den är byggd i empiristil efter fortifikationsingenjören Justus Weinbergs ritningar med korta korsarmar i öster och väster, rakslutet korparti med utbyggd sakristia i söder samt torn vid norra gaveln. År 1906 orsakade ett åsknedslag en brand som delvis förstörde kyrkan. En omfattande restaurering genomfördes efter ritningar av professor Erik Lallerstedt som utformade en ny tornavslutning samt en inredning i jugendstil, en av länets få välbevarade kyrkliga interiörer från sekelskiftet 199.

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Socknen

Socknen finns omnämnd som *Skierkind* redan år 1308. Före reformationen var socknen prebende åt biskopen i Linköping. De förhistoriska lämningarna går tillbaka till äldre järnåldern, större stensträngssystem med fägator och fornåkrar ligger i anslutning till Dövestads avhysta bytomt och invid denna ett gravfält från yngre järnåldern. Det finns ytterligare fyra gravfält från yngre järnåldern. Fram till omkring 1700 fanns ett tingshus vid gamla kyrkan, vilket flyttades till Kumla i Gistad. Till socknens större gårdar hör Halleby gård, som sägs ha varit platsen för Skärkinds kungsgård under medeltiden. Socknen är en åkerbruksbygd med större slätter och barrskogsbevuxna åsar. Fram till 1705 hörde Norsholm till socknen, därefter till Kimstads socken. Göta kanal passerar genom socknen och tidigare trafikerade även av östra stambanan socknen.

Kyrkomiljön

Kyrkan ligger väl synlig på en ås i ett fornlämningsrikt sprickdalslandskap med vid utblick över bygden. Den är omgiven av varierad bostadsbebyggelse främst från 1900-talet. Kring den grustäckta kyrkplanen står den fd kyrkskolan från 1861 och det fd kommunalhuset från 1837. Båda är i 1½ våning med vita spritputsade fasader och tvåkupigt tegeltäckt sadeltak. Den fd prästgården ligger drygt en km sydöst om kyrkan och har en timrad huvudbyggnad från 1700-talet flankerad av två flyglar omgivna av en stor park.

Kyrkparken

Kyrkan omges av en park med gräsmatta och högvuxna träd såsom almar och björkar. I söder finns en kallmurad stödmur. Ett lågt grönt gjutjärnsstaket avgränsar mot vägen i öster och vid ingångarna i norr och öster finns grindöppningar med fyrkantiga, gröna grindstolpar av gjutjärn krönta av kors. Marken runt kyrkan är grusad.

Den gamla kyrkogården runt nuvarande kapellet är ännu i bruk. En fullständig beskrivning och historik av kyrkogården redovisas i separat rapport från utförd kyrkogårdsinventering.

Kyrkobyggnaden

Den medeltida kyrkans historik finns beskriven i rapporten ”Skärkinds gamla kyrka”.

Redan 1766 befanns den gamla kyrkan vara för liten och man började göra en insamling till en ny kyrka. I början av 1800-talet planerade man att bygga på samma plats som den gamla kyrkan, men det visade sig vara svårt på grund av markförhållandena. På 1830-talet genomdrevs byggnadsplanerna av den kraftfulle kyrkoherden Jacob Broman som såg till att bygget kom till stånd på en närbelägen plats som ansågs lättare att bebygga. Ritningar beställdes 1829 av fortifikationsingenjören Justus Weinberg från Göteborg, som gjort ritningar till flera nyklassicistiska kyrkor. År 1835 påbörjades byggandet som färdigställdes året därpå. Som byggmästare anlätades Abraham Nyström (1789-1849) från Kristberg som tillsammans med sönerna August (1814-1886) och Johan Robert (1817-1890) tillhörde storbyggmästarna i Östergötland. Utmärkande för Nyströms kyrkoinredningar är utsmyckning på altarring, läktarbarriärer och dörrar i form av liggande eller stående rombfält med olika ornament, framför allt blomornament. Kyrkan, som var utformad i empiristil, orienterades i norr-söder och fick korta korsarmar i öster och väster, rakslutet korparti med utbyggd sakristia i söder samt torn vid norra gaveln. Interiören var utformad med tunnvalv, bänkar och sidoläktare på vardera långsida och en altartavla av Pehr Hörberg från 1803, beställd redan då diskussionerna om en ny kyrka hade initierats. Hörberg (1746-1816) var sin tids mest anlidade kyrkomålare, och har målat 87 altartavlor varav 57 i Östergötland. Nyströms speciella dekorationsstil präglade de rikt smyckade kordörrarna med ovanliggande nummertavlor, den rundade altarringen och de slutna bänkkvarteren. Predikstolen är tillverkad av Johan Robert Nyström. Från den gamla kyrkan flyttades en orgel från 1632 som utökades med nya pipor. År 1870 försågs fönsteröppningarna med gjutjärnsbågar och 1899 tillkom en ny orgel tillverkad av Setterquist & Son i Örebro med fasaden ritad av arkitekt Thor Thorén.

Ett blixtnedslag 1906 utlöste en brand som förstörde tornets överbyggnad och delar av inredningen. Alla äldre inventarier förvarades lyckligtvis i den gamla kyrkans kor. Uppdraget att återställa kyrkan gick till stockholmsarkitekten Erik Lallerstedt och byggnadsarbetet leddes av byggmästare K Klason. Lallerstedt (1864-1955) var professor i arkitektur på konstakademin och en av landets mer inflytelserika arkitekter kring sekelskiftet. Till hans verk hör bl a Tekniska högskolan och Matteuskyrkan i Stockholm. Tornets öppna lanternin med kupolavslutning ersattes av en lanterninhuv krönt av en spira med obeliskform. Interiören

blev försedd med en rik jugenddekor, bl a fick tunnvalvet och södra korväggen ett vegetativt dekormåleri i jugendstil vilket utfördes av dekorationsmålare C R Forslund från Sköldinge. Ny öppen bänkinredning, altarring, kordörrar och nummertavlor tillkom. Hörbergs altartavla flyttades till den västra korsarmen, och i koret placerades ett praktfullt 1500-talsaltarskåp från Antwerpen som hämtades från den gamla kyrkan. Det är det bäst bevarade flamländska altarskåpet i Linköpings stift, och det finns uppgifter om att skåpet ursprungligen har stått i domkyrkan och senare förts till Skärkind. Några år senare försågs korfönstren med glasmålningar gjorda av Neuman & Vogel.

Åren 1964-65 genomfördes en interiör restaurering under ledning av arkitekt Kurt von Schmalensee och ingenjören Ture Jangvik. Till de större ingreppen hör underbyggnad av samtliga läktare, borttagande av bänkar i norr, utvidgning av koret som försågs med bänkar samt ommålning av inredningen i blågröna nyanser. Till restaureringsförslaget hörde övermålning av korväggens måleri för att framhäva altarskåpet men detta förslag avslogs av Riksantikvarieämbetet eftersom man ansåg att måleriet utgjorde en betydande del av kyrkans jugendkaraktär. Efter en fasadrestaurering 1979 har endast mindre arbeten utförts.

Exteriör beskrivning

Kyrkan är orienterad i nord-sydlig riktning med ett rektangulärt långhus med korta, centralt placerade korsarmar, sk grekisk korsplan. Det rakt avslutade koret är placerat i söder med en där bakom utbyggd rektangulär sakristia, samt torn i norr. Kyrkan är uppförd i marksten och tegel, murarna är spritputsade och avfärgade i en gulvit ton med hörnkedjor, lister och omfattningar i slätputs. Den spritputsade sockeln är avfärgad i en brungul ton. Långhus med kor och korsarmar täcks av sadeltak med takfallen täckta av brun plåt med ojämna falsar.

Sakristian har ett pulpettak. Tornet är försett med en lanterninhuv krönt av en spira med obeliskform. Tornet, lanternin och spira är klädda med kopparplåt. De rundbågiga fönstren har bågar och spröjsning av gjutjärn med färgat glas i den dekorativt spröjsade överdelen. Korfönstren är lika långhusets fönster men är försedda med figurativa glasmålningar utförda av Neuman & Vogel 1913. På långhusets och korsarmarnas gavelrösten finns lunettfönster med dekorativ spröjsning och färgat glas. Solbänkarna är täckta med svart plåt. Huvudingången är placerad i tornet och markeras av en portal med sandstensfärgade kolonner som bär upp ett kraftigt gavelfält. Den rektangulära dubbeldörren har kopparplåtsklädda dörrblad som sannolikt härrör från restaureringen 1964-65. Ovanför portalen finns en inskriftstavla i röd sandsten med texten ”BYGGD UNDER KONUNG CARL XIV JOHAN REGERING ÅREN 1831-35”.

Ingångar finns även på korsarmarna, markerade av svagt utskjutande slätputsade mittrisaliter. Portalens lisener och entablement är sandstensfärgade, och dörren är indragen. I väster sitter en kopparplåtsklädd dörr av samma typ som i huvudingången. I öster finns en rektangulär, brun dubbeldörr med dekorativ spegelindelning. Detta är troligen den enda bevarade originalytterdörren. Ovanför portalen sitter tre smala, rektangulära fönster med bågar och spröjsning av trä. Även sakristian har en ingång i öster med en enkeldörr av samma typ som i huvudingången, markerad av ett indraget slätputsat parti. Huvudingången har en granittrappa och övriga ingångar har trappor av kalksten.

Interiör beskrivning

Långhuset är rektangulärt och belagt med ett lackat trägolv med smala brädor. Väggarna är putsade i gulvitt. Taket är ett vitputsat tunnvalv med dekormålade gördelband med rosenmotiv och avslutas nedåt av en profilerad taklist. Dekormåleriet tillkom vid Erik Lallerstedts restaurering 1906-07 och utfördes av målare C R Forslund i Sködinge. Innanfönstren har ospröjsat klarglas. Mot vindfånget i norr finns en rektangulär grålaserad dubbeldörr med spröjsat glas. Bänkinredningen är från 1906-07 och indelad i fyra öppna kvarter med sidogångar. De höga gavlarna är trärena med förgyllda detaljer och sitsarna är grönmålade. I främre delen av långhuset hänger två rektangulära nummertavlor med förgyllda ramar krönta av förgyllda lyror. Framför den östra korsarmen finns en monter med ett votivskepp som lär vara det äldsta och mest säregna i landet. Skeppet, som är från 1600-talets början, föreställer en pinass, ett mindre örlogsfartyg, och har den ursprungliga målningen och delar av originalriggen kvar. Orgelläktaren i norr är uppbyggen av fyrkantiga, mörkt grågröna pelare. Läktarbarriären har ett framskjutet rakt mittparti dekorerat med försänkta ljusgröna rektangulära fält med förgyllda ornament. En brun vinylmatta täcker golvet. Orgeln är tillverkad 1899 av Setterqvist & Son med en grön fasad försedd med rikliga förgyllningar ritad av Thor Thorén. På var sida om orgeln finns öppna, grå läktarbänkar med höga gavlar. Läktarens underbyggnad har vita panelklädda väggar, ett lackat trägolv och ett plant vitt tak. I den östra delen finns kapprum och hwc och i väster finns ett besöksrum.

Koret är jämbrett med långhuset och ligger fyra steg högre. Golv, tak och väggar har samma behandling och ytskikt som i långhuset, dock med rikligt dekormåleri. Östväggen och fönsteröppningarna är försedda med dekormåleri i jugendstil som liksom takvalvets målningar är utfört av målare CR Forslund 1906-07. Korväggens dekormåleri ingick emellertid inte i Lallerstedts ritningar varför det har ifrågasatts om dessa är tillkomna på Lallerstedts initiativ. Innanfönstren är försedda med vita, ospröjsade träbågar. Mot sakristian i söder vetter två enkeldörrar på var sida om altaret. Dörrarna är enkla, lackade trädörrar med förgylld

jugendornamentik och ett dekorativt rundat överstycke. Ovan kordörrarna finns högt placerade nummertavlor med träramar med förgylld ornamentik liknande kordörrarna. Längs båda långsidor finns en lång, öppen korbänk i omålad furu. Altaret är ett rektangulärt brunlaserat träaltare med en svart träskiva. Sydväggen pryds av ett praktfullt altarskåp från Antwerpen tillverkat 1520-25 och anknyter till den manieristiska stil som blev karaktäristisk för den antwerpenska konsten vid denna tid. Det är det bäst bevarade av de sex flamländska altarskåpet i Linköpings stift. Altarringen har en rund form och ett genombrutet trärent ribbverk med förgylld ornamentik. Knäfallet är klätt med en gul textil. På östra väggen med trappa från koret finns en predikstol tillverkad av Johan Nyström 1835-36. Korg och ljudtak har en rund form målade i en gulbrun ton med rik förgylld ornamentik. Dopfunten är av kalksten med polygonal form och växtornament i låg relief. Den är märkt med året 1679 och anses vara tillverkad i en öländsk verkstad och därefter dekorerad i Michael Hackes verkstad i Skänninge. På den västra väggen hänger ett triumfkrucifix som är ett inhemskt arbete från 1200-talets senare hälft.

Östra korsarmen har en läktare som blev försedd med en underbyggnad 1964-65. Läktaren är uppbyggt av kvadratiska grå pelare, läktarbarriären är rak och ljus gråmålad med nedsänkta fält med förgylld inramning. Väggen mot långhuset är slät och har en gulvit ton och är försedd med två rektangulära enkeldörrar med grålaserad panel. Utrymmet under läktaren var avsett som en lillkyrka/samlingssal men används idag främst som förvaring samt rymmer antependieskåp och skrudskåp. Väggar och tak är klädda med grålaserad panel och golvet är täckt av masonitskivor. En trappa leder upp till läktaren som fungerar som ett museum med äldre föremål och arkivalier. På väggen hänger ett triumfkrucifix, troligen tillverkat i Lübeck, som kan ha tillkommit för den gamla kyrkans korutvidgning 1455.

Västra korsarmen har en läktare som blev försedd med en underbyggnad för pannrum redan 1906-07, vilken utökades med personalutrymmen 1964-65. Läktare, väggar och dörr som vetter mot långhuset har samma utförande som i öster. På läktaren ligger ett brunmålat trägolv på vilket lösa stolar står spridda. På väggen hänger den gamla altartavlan av Pehr Hörberg med motivet Jesus på förklaringens berg. Den målades 1803 till den redan påtänkta kyrkan.

Sakristian är placerad i söder bakom koret och nås via de två kordörrarna på var sida om altaret. Golvet är belagt med kalkstensplattor, taket är plant och liksom väggarna putsade i en gulvit ton. En lucka i golvet leder ner till en källare där det enligt uppgift finns en underjordisk källa. Mot söder vetter två rektangulära fönster med grå träbågar och blyspröjs. I öster finns ett vindfång med en brunlaserad, rektangulär enkeldörr till. I norr finns det två smala dörrar som leder till trappor till nummertavlorna. I norr finns det också ett litet träaltare. I övrigt finns det en piscina i mässing och ett skrudskåp.

Vapenhuset är placerat i tornets bottenvåning. Det har golv av kalksten, vitputsade väggar och ett vitt trätak med spegelindelning. Innanfönstren är ospröjsade. Ytterdörrens insida är kopparklädd. Dörren mot vindfånget är en rektangulär grönlaserad dubbeldörr i trä med spegelindelning och överljus. På den östra sidan finns en trappa till tornet med ett grågrönt träräcke i jugendstil, sannolikt tillkommet vid Lallerstedts ombyggnad. Under trappan finns wc samt ett förråd.

Tornets första våning har ett lackat trägolv, putsade väggar i en gulvit ton och ett plant vitt trätak. Utrymmet är tomt. I söder finns ingången till läktaren, en hög, rektangulär plåtklädd dubbeldörr. I öster finns det en inbyggd trätrappa som leder till den andra våningen. Väggarna är grovputsade, trägolvet är obehandlat och innanfönster saknas. Utrymmet är tomt och en

öppen trätrappa leder upp till den tredje våningen som har ett lika enkelt utförande som den andra våningen. Här finns en ingång till långhusvinden. Våningarna ovanför utgörs av klockvåningarna med en storklocka och en lillklocka från 1907.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING

Kyrkan och kyrkparken bildar tillsammans fd kyrkskolan och kommunalhuset socknens administrativa centrum som byggdes upp under några decennier på 1800-talet. Kyrkans framträdande läge i landskapet bidrar till upplevelsen av kyrkomiljön. Kyrkan och kyrkogården är ovanligt nog placerad i nord-sydlig riktning med huvudingången förlagd mot norr.

Kyrkogården

En fullständig kulturhistorisk bedömning av kyrkogården redovisas i separat rapport efter avslutad kyrkogårdsinventering.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan hör till det stora antal kyrkor som uppfördes under 1800-talets första hälft till följd av bl a befolkningsökningen och nya liturgiska ideal. Kyrkans välbevarade exteriör karaktäriseras av de centralt placerade korta korsarmarna, den ljusa spritputsen, slätputsade fasaddetaljer, de plåtklädda sadeltaken och de markerade portalerna. Kyrkans grekiska korsplan är en ovanlig planform i länet. Kyrkans tornavslutning som ritades av arkitekten Erik Lallerstedt, har en särpräglad men ändå tidstypisk utformning. Lallerstedts omgestaltning av kyrkorummet med rikt dekormåleri med rosenmotiv, nya kordörrar, nummertavlor, altarring och öppen bänkinredning med tidstypiska ornament, skapade en inredning av hög hantverksmässig och estetisk kvalitet och med ett stort konsthistoriskt värde. Dessutom utgör inredningen i jugendstil en av Östergötlands få välbevarade kyrkointeriörer från sekelskiftet 1900, eftersom många av dessa blivit avlägsnade vid senare tiders restaureringar. Kyrkan inrymmer även många äldre inventarier såsom Pehr Hörbergs altartavla och Johan Robert Nyströms predikstol som tillhör originalinredningen, samt ett altarskåp från Antwerpen och en 1600-talsdopfont vilka är hämtade från den medeltida kyrkan. Antwerpenskåpet från ca år 1500 är det bäst bevarade flamländska altarskåpet i Linköpings stift och har ett högt konsthistoriskt och kyrkohistoriskt värde.

Sammanfattning

- Kyrkans yttre har i stort bevarat sin ursprungliga karaktär, karaktäriserat av de centralt placerade korta korsarmarna, den ljusa spritputsen, slätputsade fasaddetaljer, de plåtklädda sadeltaken och de markerade portalerna. Kyrkans grekiska korsplan är en för länet ovanlig planform.
- Kyrkorummet har en väl sammanhållen gestaltning i jugendstil och är en av länets få välbevarade kyrkoinredningar från sekelskiftet 1900, ritad av Erik Lallerstedt som tillhörde landets mest inflytelserika arkitekter vid denna tid.
- Kyrkan inrymmer även äldre inventarier tillhörande kyrkans originalinredning samt den äldre kyrkan, vilka i sig är av stort konsthistoriskt och kyrkohistoriskt värde och som även visar på en historisk kontinuitet. Av dessa bör framhållas ett praktfullt flamländskt altarskåp från 1500-talet som är det bäst bevarade i Linköpings stift.

BEFINTLIGA SKYDDSFORMER

Kyrkan och kyrkogården är skyddade enligt Lagen om kulturminnen 4 kap.

Skärkinds kyrkomiljö, K2, är utvärderad som kulturhistorisk värdefull miljö i kulturminnesprogrammet för Östergötland, utgivet av länsstyrelsen i Östergötlands län 1983.

KÄLLOR

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Riksantikvarieämbetet

Bebyggelseregistret - kulturhistorisk bebyggelseinformation, Riksantikvarieämbetet;

www.bebyggelseregistret.raa.se

Carlsson, Sten L, Sveriges kyrkorglar, Lund 1973.

Cnattingius, Bengt, Skärkinds kyrka. Linköping 1988.

Ljungstedt, Sune, Dopfuntar och andra verk av Michael Hacke. Kyrka i bruk. Meddelanden från Östergötlands länsmuseum 1996

Ridderstad, Anton, Historiskt, Geografiskt och Statistiskt lexikon öfver Östergötland, M-Ö, Norrköping 1877.

Sveriges Bebyggelse, Östergötlands län, del III, Uddevalla 1950

Unnerbäck, Axel, Orgelinventarium. Bevarade klassiska kyrkorglar i Sverige. Helsingborg 1988.

Östergötland, landskapets kyrkor. Red. Ingrid Sjöström och Marian Ullén.

Forskningsprojektet Sockenkyrkorna. Kulturarv och bebyggelsehistoria.

Riksantikvarieämbetet 2004.

Östergötlands länsmuseums arkiv

Övriga inventeringar

Sedan 2002 pågående inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser i Östergötlands län, utförs av Östergötlands länsmuseum.

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.

Prästgårdsinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.
Skolinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.

Kartor

Häradsekonomisk karta 1868-1877, Skärkind
Ekonomisk karta, 1947 och 1981, blad 8G 6c

Sammanställt av Östergötlands länsmuseum i juni 2006. Den kulturhistoriska bedömningen har utförts i samverkan med Länsstyrelsen i Östergötland.

HÄNDELSELISTA

Förteckningen gör inga anspråk på att vara komplett. Den bygger enbart på nedan redovisade källor och kan i framtiden komma att revideras.

Fram till 1835 gäller händelselistan även för den gamla kyrkan, fastighet Backa 3:1.

- c. 1200 Bildsmydd dopfunt i sandsten ur Bestiariusgruppen. (ÖLM, Br, BC)
- 1100-1350 Nybyggnad, kyrka byggd i kalksten med rektangulärt långhus, lägre kor i öster med absidavslutning. (BC, Br)
- ca 1455 Ändring, ombyggnad, interiör, koret förstorades, valvslagning med dekormålning. Enligt traditionen förstorades koret genom biskop Henrik Tidemans försorg. En nu försvunnen inskrift i valvet angav att det fullbordades 1455 av murmästare Johan Jakobsson. (BC, Br)
- 1400-tal Fast inredning – glasmålning i koret, inhemskt arbete. (BC)
- Ca 1500 Specifika inventarier – altarskåp från Antwerpen som enligt traditionen tillkom genom biskop Henrik Tidemanssons förmedling. (BC, Br)
- 1600-1699 Nybyggnad – korsarmar tillkom troligen under 1600-talet. (BC)
- 1600-1625 Specifika inventarier, votivskepp, sannolikt det äldsta i sin art i vårt land. (Br, ÖLM)
- 1679 Specifika inventarier – reliefpydd dopfunt i kalksten skänktes av Joachim Siwers. (BC)
- 1688 Klockstapel uppfördes av byggmästare Per Månsson i Linköping. (BC)
- 1690 Fast inredning – predikstol. (AR)
- 1766 Vård- och underhåll – målningsarbete, interiören vitkalkades. (BC)
- 1803 Specifika inventarier, altartavla av Pehr Hörberg med motivet Jesus på förklaringens berg. Målades till den redan påtänkta kyrkan. (Br, BC)
- 1814 Klockstapel uppfördes av bonden Anders i Broby i Örtomta. (BC)

- 1835-36 **Nybyggnad. Kyrkan i sin helhet.** Byggd av marksten och tegel. Kyrkan orienterad i nord-sydlig riktning, korta korsarmar i öst och väst, rakslutet kor med sakristia i söder samt torn med huvudingång i norr. Nyklassicistisk kyrka med nyantika detaljer. Byggmästare Abraham Nyström och hans söner, Kristberg. Ritningar av fortifikationsingenjören Justus Weinberg från Göteborg. (Br, BC)
- 1835-36 Fast inredning – predikstol av Johan Robert Nyström med förgyllning av spegelmakare J Stenberg i Vadstena. (Br, BC)
- 1835 Fast inredning – läktare. (Br)
- 1836 Invigning av biskop J J Hedrén. (Br)
- 1839 Ändring – predikstol såldes till Gårdeby. (AR)
- 1844 Rivning av gamla kyrkan bortsett från koret som sparades. (ATA)
- 1870 Ändring – ombyggnad, fönsterbågar av gjutjärn med kulört glas i övre delen. (Östergötlands Dagblad 1936-08-08)
- 1899 Fast inredning – orgelverk av Setterquist & Son i Örebro och orgelfasad av arkitekt Thor Thorén. (Br, SvK)
- 1906 Brand pga åsknedslag, kyrkan delvis förstörd, tornets avslutning totalförstörd. (Br, BC)
- 1906-07 Ändring, exteriör och interiör restaurering. Kyrkan sattes åter i stånd efter branden. Omputsning eller putslagning samt avfärgning av fasaden, ommålning av snickerier, nytt plåttak på ena sidan. Ny tornavslutning. En av sakristieingångarna igensattes troligen. Lunettfönstret ovan altarpuppställningen igensatt. Koret utvidgat. Hörbergs altartavla flyttades till västra korsarmsväggen och ett senmedeltida Antwerpenskåp som tidigare varit placerat i gravkapellet blev altarprydnad. Nya kordörrar med nya nummertavlor ovanför. Orgelläktaren omändrad med framskjutet mittparti, bla avlägsnades nyströmsdekoren. Ommålning av inredning. Inbyggnad under västra läktaren för varmluftsanläggning. Arkitekt Erik Lallerstedt, byggmästare K Klason i Norrköping, Tranås snickerifabrik. (Br, BC, SvK)
- 1906-1907 Fast inredning – bänkinredning tillverkad av Tranås snickeri. (Br, BC, SvK)
- 1906-1907 Fast inredning – altarring. (Br, SvK)
- 1906-07 Arkitekturbundet måleri i jugendstil. Dekorationsmålare CR Forslund från Sköldinge. (Br, BC)
- 1907 Specifika inventarier, kyrkklockor. (BC)
- 1913 Fast inredning – glasmålningar i koret utförda av Neuman & Vogel. (SvK, ATA)

- 1932 Teknisk installation – lågtrycksångvärmeledning. (SvK)
- 1943 Konservatorsarbeten – restaurering av Pehr Hörbergs altartavla från 1803 samt av votivskepp. (SvK)
- 1953 Ändring – ombyggnad, ena halvan av taket täckt med galvaniserad och senare målad plåt. (SvK)
- 1955 Ändring – restaurering, exteriör, putslagning och avfärgning. (SvK)
- 1961 Ändring – interiör restaurering i sakristian, befintligt träbjälklag ersattes av ett betongbjälklag. (SvK)
- 1964-65 Ändring, interiör restaurering, koret utvidgades, överblivna bänkar uppsatta som korbänkar (?). Underbyggnad av samtliga läktare, lillkyrka under östra läktaren, brud- och väntrum under orgelläktaren. Bänkar borttagna i väster. Dekormålningarna rengjordes. Den målade bröstpanelen togs bort liksom bården ovanför (?). Inredningen målades i blågröna nyanser i enlighet med Lallerstedts idéer. Konservering av altarskåp. Toalett i vapenhuset. Arkitekt Kurt von Schmalensee, ingenjör Ture Jangvik, konservator Bertil Bengtsson. (Br, BC, SvK)
- 1979 Ändring, exteriör restaurering, putslagning och avfärgning, ommålning av snickerier, nya stuprör. Lars Mård ingenjörbyrå. (SvK)
- 1987 Teknisk installation – bergvärmeanläggning kopplat till det äldre värmesystemet. (SvK)
- 1990 Teknisk installation – inrättande av hwc i kapprummet under läktaren. (SvK)
- 1993 Konservering – triumfkrucifix. Konservator Östergötlands länsmuseum. (ÖLM)
- 1998 Beslut om fasadrenovering och renovering och reparation av tornets koppartäckning. (ÖLM)
- 2002 Konservering av altarskåp från Antwerpen. Konservator Östergötlands länsmuseum (ATA)
- 2006 Kulturhistorisk inventering utförd av Östergötlands länsmuseum.

Förkortningar

ATA - Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Riksantikvarieämbetet

BR – Bebyggelseregistret - kulturhistorisk bebyggelseinformation, Riksantikvarieämbetet;
www.bebyggelseregistret.raa.se

BC – Cnattingius, Bengt, Skärkinds kyrka. Linköping 1988.

SvK – Manuskript till Kyrkobyggnader 1760-1860, del 5 Östergötland. Sveriges kyrkor. Riksantikvarieämbetet.

AR - Ridderstad, Anton, Historiskt, Geografiskt och Statistiskt lexikon öfver Östergötland, M-Ö, Norrköping 1877.

ÖLM – Östergötlands läns museums topografiska arkiv

Sammanställt av Östergötlands läns museum i juni 2006